

A nyelvkönyvek sorsa

KORINEK László¹

Kerek száz éve született Dr. Kertész Imre nyugállományú rendőr dandártábornok. A ma szolgálatot teljesítő generációnak már el kell magyarázni, hogy az egykori irodalmi Nobel-díjason kívül más is viselte ezt a nevet. Kortársak voltak, sőt egy szakszervezeti üdülésen a gondnok – talán akarattal – egy asztalhoz ültette őket, s mindketten jót derültek, amikor bemutatkoztak egymásnak.

A rendőr Kertész Imre a Bűnügyi Technikai Intézet alapító, mondhatni legendás igazgatója, aki a Mosonyi utcában a hatvanas-hetvenes években európai színvonalú szakértői intézetet hozott létre.

Ő volt az, akivel mindig szembejött a történelem. A második világháború végén származása miatt a fertőrákosi kőfejtőben munkaszolgálatos volt, akit a háború legvégén társaival együtt Bécsbe vezényeltek romeltakarításra, ahol nem lehetett tudni, hogy a nácik vagy a felszabadító szovjet hadsereg golyója fogja-e kioltani életét. Csonttá és bőrré soványodva túlélte a poklot, majd számára 1945 valóban a felszabadulást hozta el, s elkezdhetette végre a vágyott orvosi tanulmányait.

Pár év múlva a Szovjetunióban szeretne volna folytatni és befejezni a tanulást, de e terve kútba esett, mert a moszkvai irányítóbizottság először agrármérnököt, majd tiltakozása után jogászt kívánt belőle formálni. Kitűnő eredménnyel, akkori kifejezéssel, vörös diplomával a kezében úgy tért vissza az ötvenes évek elején hazájába, hogy hátralévő életét jogelmélettel fogja eltölteni, de a magyar hatóságok a Belügyminisztériumba irányították, ahol ismét 180 fokos fordulattal a jogbölcslethez képest a lehető legtávolabbi bűnüldözési területre, a bűnügyi technikára irányították. Nem olyan idők jártak, hogy akkoriban egy friss diplomás erre nemet mondhatott volna. Ilyen fordulatok után indult a későbbi Állami Díjjal (a mai Széchenyi-díj megfelelője) kitüntetett tudós kriminalista szakmai pályafutása.

Nagyon korán, már az ötvenes évek közepén megérlelődött benne az a gondolat, hogy a koncepciós eljárások ellen az egyik lehetséges védekezési irány a természettudományok egzaktága, és a bűnügyi technika pontos mérési eredményeivel meg lehet akadályozni egy jogtipró korszak visszatértét. Ezért aztán a gyakorlati munkája mellett a mai PhD-fokozat megszerzésének megfelelő, úgynevezett aspirantúrára jelentkezett, mégpedig sikerrel, s Moszkvában egy újabb ösztöndíj segítségével tovább tanult. Ezt úgy képzeljük el, hogy szervezett formában az egyetemi graduális képzésnél több ismeretet nyújtó nappali

¹ Professor emeritus, az MTA rendes tagja, Országos Kriminológiai Intézet.

képzésben részesültek a döntően szovjet állampolgárságú hallgatók. Kertész Imre akkor már közel anyanyelvi szinten beszélte az orosz nyelvet.

Hasonlóan a maihoz, ott is követelmény volt a többedik idegen nyelv magas szintű elsajátítása: az ő csoportját német nyelvre kötelezték. A többhónapos intenzív nyelvtanítás végeztével írásban és szóban kellett számot adniuk a tudásukról. A helyi szokásoknak megfelelően a sikeresen abszolvált nyelvvizsga után a tankörük kibérelt egy kis motoros hajót a Moszkva folyón, s értelemszerűen egy kellemes tavaszi estén, kellő mennyiségű vodkával felszerelve, ünnepelni indultak. Ugyancsak a helyi szokásnak megfelelően, amikor a hajó a Kreml falaihoz ért, még elénekelték a „Podmoszkovnije vecsera” refrénű dalt, majd egy kivétellel a csoport tagjai szertartásosan összetépték a gyűlölt nyelvkönyveket, és széles ívben behajították a folyóba.

A kedves olvasó talán már kezdi sejteni, hogy ki volt az, aki „otthon felejtette” a tankönyvét. Igen, Kertész Imre, aki nemhogy a folyóba dobta volna a könyvét, hanem már másnapra különórát kért a nyelvtanárnőtől, mert úgy érezte, hogy van még mit fejlődnie ebben az idegen nyelvben...

Töprengjünk el rajta, hogy mi is történt itt. Talán nem túlzás, ha két kultúra, ha két szemlélet látványos összeütközését olvassuk ki a jelenetből. A többség a tankönyvben azt a kényszert látta testesülni, amit kötelezően, mint gyűlölt feladatot kellett elsajátítania. Egy olyan nemszeretem, kelletlenül tanult kötelező feladatot, amely ott tornyosult előtte, de semmi haszna belőle. E csoport viselkedését nevezhetjük az alattvalók megnyilvánulásának. Velük markánsan szembeállítható a polgár viselkedése. A polgár nem kényszerből tanult, hanem tudta, hogy ezek az ismeretek még hasznára válnak. Nem túl akart lenni egy vizsgán, hanem érezte, hogy tágulnak a lehetőségei, ha tovább bővíti ismereteit. Érdekes elgondolkoznunk ezen a lassan hetven évvel ezelőtti jeleneten.

Kertész Imre több mint ötvenévesen – a német és az orosz nyelv után – megtanult angolul is, és pedig úgy, hogy az akkor még hatnapos munkahét után vasárnap járt be a munkahelyére nyelvet tanulni. Barátja és gyakori szerzőtársa, munkatársa, Katona Géza már felnőtt fejjel újra elővette latin nyelvkönyvét, hogy a nagydoktori disszertációjához megértse a 18. századi peres iratokat, s újra megtanulta az elfeledett latin kifejezéseket. Sőt, ez utóbbi személy jóval a jogi diploma megszerzése után még visszaült egy vegyipari középiskola (akkori nevén technikum) padjaiba és újra leérettségizett, mert úgy érezte, ahhoz, hogy munkáját magas színvonalon végezze (és a vegyipari ismeretekkel rendelkező beosztottjaival szót értsen), nem elég a parancsnoki tekintély védőpajzsa, értenie is kell a kémiaihoz.

2026. március 26-án Katona Gézának és Kertész Imrének, születésük 100. évfordulója alkalmából, a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ épületében egy-egy emléktáblát avattunk. Az ünneplők és visszaemlékezők felidéztek e két kivételes rendőr életművét. Méltó főhajtás volt ez két olyan rendőr tábornok teljesítménye előtt, akik nagyon nehéz időkben éltek és alkottak, de valahogy nem találtak hozzájuk fogható követőkre. Noha életművük kimagasló, nyitva marad a kérdés, miért nem neveltek ki utódokat, miért nem sikerült iskolateremtő személyiséggé válniuk? Mi volt bennük a többlet, ami arra sarkallta őket, hogy már akkor is európai szintű szakmai munkát végezzenek, amikor a határok még átjárhatatlanok voltak, s a nyugati tudományos kapcsolatokat talán már nem büntették, de még nem is nézték jó szemmel?

Úgy vélem, a folyóba dobált tankönyvmaradványok mint metafora jól mutatják mindkettőjük autonómiáját. Úgy tudtak függetlenek maradni az egyéniséget nem toleráló rendőrségen belül, hogy belső iránytűjükkel érezték a szakma igazi lényegét, azt, hogy az ideológia mulandó, de a tisztességes munka erkölcsi kötelesség. Látszólag alattvalók voltak, de valójában igazi polgárok.